היום נלמד בעזרת ה׳:

בכורות דף מח

משנה: מי שלא בכרה אשתו: שעדיין לא ילדה אף פעם, וכעת ילדה שני זכרים, נותן חמש סלעים לכהן, לפי שאחד מהם בוודאי בכור.

מת אחד מהן בתוך שלשים יום, האב פטור: אם אחד מהזכרים מת בתוך שלושים יום ללידתו, האב פטור (וכן הבן השני), כיון שהוא יכול לומר לכהן שמא הבכור מת.

מת האב והבנים קיימים: אם האבא מת והבנים חיים, **רבי מאיר אומר, אם נתנו עד שלא חלקו, נתנו:** אם הבנים כבר נתנו חמש סלעים לכהן לפני שחילקו ביניהם את הירושה, מה שנתנו נתנו ואינם יכולים להוציאו חזרה מהכהן. **ואם לאו פטורין:** ואם קודם חילקו ביניהם את הירושה, פטורים מלתת לכהן. ויבואר בגמ׳.

ר׳ יהודה אומר, נתחייבו נכסים: בכל מקרה הם חייבים לתת לכהן חמש סלעים, כיון שנכסי האב התחייבו לכהן כמו בעל חוב, ושני האחים חייבים לפרוע את ה׳חוב׳ (= חמש סלעים) לכהן.

זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום: ואם אשתו ילדה זכר ונקבה, הכהן לא מקבל כלום, לפי שהאב יכול לומר לכהן שהנקבה יצאה ראשונה, ואם אתה רוצה חמש סלעים תביא ראיה שהבן יצא ראשון.

גמרא: למדנו במשנה – אם מת האב והבנים קיימים וכו׳.

קושיא: **דמית האב אימת?** הגמרא שואלת מתי מת האב? אם תאמר שהוא מת לאחר שעברו 30 יום מהלידה, קשה! כי האם בזה אמר ר׳ מאיר שאם האחים חלקו את הירושה הם פטורים מלשלם את החמש סלעים? והרי ברגע שעברו ל׳ יום, האבא התחייב בפדיון והנכסים שלו השתעבדו לחוב (בדומה להלוואה שהאבא חייב, שנכסיו משועבדים להלוואה).

אלא דמית בתוך ל׳ יום: אלא מדובר שהאבא מת בתוך ל׳ יום, שאז עדיין האבא לא התחייב בפדיון וממילא נכסיו לא השתעבדו לחוב, ורק אחד הבנים שהוא הבכור

חייב חמש סלעים. אך קשה! מדוע אמר רבי מאיר שרק אם הבנים חלקו את הנכסים הם פטורים? והרי הסיבה שהם פטורים כי כשהכהן מגיע לבן האחד הוא דוחה אותו ואומר לו שאחיו הוא הבכור, וכשהוא מגיע לבן השני הוא דוחה אותו ואומר לו שאחיו הוא הבכור. אם כן גם כשהם לא חלקו את הנכסים הכהן לא יכול לתבוע מהם את החמש סלעים, כי כל אחד מהם דוחה אותו ואומר לו שאחיו הוא הבכור.

תירוץ: **אמר רבי ירמיה:** זאת אומרת שאם יש שני אנשים בעיר אחת שיש להם את אותו שם, כגון שלשניהם קוראים 'יוסף בן שמעון'. ושניהם קנו שדה בשותפות, ואחד מהם לקח הלוואה ולא פרע אותה. ובא המלווה לתבוע את החוב, וכל אחד מהם דוחה אותו וטוען שיוסף בן שמעון השני לקח את ההלוואה. המלווה גובה את החוב מחצי השדה הזו, כי חצי ממנה הרי שייכת לאחד מהם שלווה ממנו. והוא אומר לכל אחד מהם 'אם לך הלוותי לקחתי את החלק שלך, ואם לחברך הלוותי לקחתי את החלק שלו'.

והוא הדין לעניננו, מכיון שהם עדיין לא חילקו את הנכסים, הכהן גובה מהנכסים שהם שותפים בהם את החמש סלעים, וטוען שהוא לוקח את החמש סלעים ששייכים לבכור, והבנים יסתדרו ביניהם על הכסף.

רבא דוחה את ביארו של רבי ירמיה, ואומר ביאור אחר:

קושיא: **אמר רבא:** הרי נכסיו של האדם הם 'ערבים' על פרעון חובותיו, כלומר שאם אין ללווה מהיכן לשלם את החוב, המלווה גובה את החוב מנכסיו. ואם כן האם יתכן דבר כזה שהמלוה לא יכול לתבוע את הלווה בעצמו, והוא הולך ותובע את הערב שלו? זהו דבר שלא יתכן. כדלהלן.

והתנן המלוה את חבירו וכו': למדנו (במשנה במסכת ב"ב) 'המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב', וכוונת המשנה שהמלווה לא יתבע מן הערב תחילה, אלא עליו ללכת קודם כל ללווה בעצמו ולבקש ממנו שיפרע את החוב.

ולכן אם הוא לא יכול לתבוע את הלווה, הוא לא יכול לגבות מהכנסים. כי רק אחרי שהוא תבע את הלווה ולא קיבל את הכסף, הוא יכול לגבות מהנכסים. ולעניננו,

מכיון שהכהן לא יכול לגבות את החמש סלעים מהבן בעצמו, הוא גם לא יכול לגבות אותם מהכנסים שהוא ירש.

אלא אמר רבא: מדובר שהאבא מת לאחר ל' יום, וממילא הנכסים שלו כבר השתעבדו לחוב של החמשה סלעים. ואם האבא הוריש הרבה נכסים, אכן הכהן יכול לגבות את החמש סלעים מהנכסים. אבל כאן מדובר שהאבא הוריש רק חמש סלעים. ויש שלוש הנחות יסוד שעליהן כולם מסכימים:

(א.) **ודכולי עלמא אית להו דרב אסי:** רב אסי מסתפק בהגדרה של האחים שחולקים את ירושת אביהם. האם הם נחשבים 'כיורשים', כי מתברר למפרע שכל אחד מהם ירש את החלק שקיבל בחלוקה. או שהם 'כלקוחות' דהיינו כל אחד מהם כאילו 'מוכר' את חלקו לאחיו תמורת החלק שהוא כאילו 'קונה' ממנו. (כי לא אומרים 'יש ברירה' = לא מתברר למפרע מה ירש כל אחד). ורב אסי פוסק שהם חצי יורשים וחצי לקוחות.

(ב.) **ודכולי עלמא מלוה הכתובה בתורה, לאו ככתובה בשטר דמיא:** ולכן החוב של החמש סלעים שחייב האבא לכהן (שהוא חוב הכתוב בתורה), נחשב ל'מלוה על פה'.

(ג.) **ודכולי עלמא אית להו דרב פפא:** שב'מלוה על פה', המלווה יכול לגבות את החוב מהיורשים ואינו יכול לגבות מהלקוחות.

לסיכום: מכיון שאחים חצי יורשים חצי לקוחות, והכהן יכול לגבות רק מהחצי יורשים שלהם, והרי האבא הוריש רק חמש סלעים. נמצא שהכהן יכול לגבות רק שניים וחצי סלעים.

והכא בחמש ולא בחצי חמש קמיפלגי: המחלוקת היא האם יש מצות פדיון הבן רק על חמש סלעים, ואם אין אפשרות לתת חמש אין מצוה לתת פחות מחמש. או שיש מצוה גם על פחות מחמש. לדעת ר"מ יש מצוה רק בחמש ולא בחצי חמש. ולכן האחרים פטורים כי הכהן לא יכול לגבות מהם את השניים וחצי סלעים. לדעת ר' יהודה הם חייבים כי יש מצוה אפילו בפחות מחמש.

הגמרא דוחה את ביאורו של רבא:

קושיא: **אי הכי רבי יהודה אומר 'נתחייבו נכסים'? 'חייב גברא' מיבעי ליה:** אם כן

מדוע רבי יהודה אומר ש'נתחייבו הנכסים'? לא זו הנקודה! אלא הנקודה היא שהבנים חייבים לשלם כי לדעתו יש מצוה אפילו בחצי חמש.

ועוד: כתוב בברייתא, ר' יהודה אומר האחים שיש ספק מי מהם הבכור, ומת אביהם וחלקו את הנכסים. אם יש בנכסים 'עשרה זוז' (= שנים וחצי סלעים) לזה, ועשרה זוז לזה, הם חייבים בפדיון הבן. ואם לאו, הם פטורים. והגמרא מבררת –

מאי 'עשרה זוז לזה, ועשרה זוז לזה'? אם תאמר שלכל אחד יש עשרה זוז בכל הנכסים, דהיינו בין בחצי שהם נחשבים 'יורשים' ובין בחצי שנהם חשבים 'לקוחות'. ואז יוצא שמכיון שהכהן יכול לגבות רק מהחצי 'יורשים', יש לו רק עשרה זוז לגבות מהם, שהם שניים וחצי סלעים בלבד. ורבי יהודה סובר חמש ואפילו חצי חמש, ולכן הם חייבים. זה ביאור הברייתא.

אי הכי: אך אם כן קשה, מדוע רק אם יש עשרה זוז בנכסים הכהן גובה את הכסף? הרי אפילו אם יש פחות מעשה זוז הוא יכול לגבות. כי אם רבי יהודה סובר שיש מצוה אפילו בפחות מחמש סלעים, אם כן כל סכום שהוא פחות יש בו מצוה!

אלא פשיטא: אלא בהכרח הביאור בברייתא אחרת. מדובר שיש עשרה זוז בכל חלק, כלומר יש לכל אחד עשרה זוז בחצי יורשים ועשרה זוז בחצי לקוחות. ולכן אומר רבי יהודה שדוקא אם יש עשרה זוז לכל אחד בחלק יורשים, הכהן יכול לגבות את הכסף. כי אז הכהן גובה עשר מכל אחד סה"כ עשרים זוז, שהם חמש סלעים. ונמצא שרבי יהודה סובר חמש ולא חצי חמש! שלא כמו ביאורו של רבא!

מסקנת הגמרא בביאור המשנה:

אלא דכולי עלמא חמש ולא חצי חמש, והכא בדרב אסי ורב פפא קמיפלגי: אלא רבי יהודה ור"מ סוברים שרק בחמש סלעים יש מצוה. והמחלוקת היא האם סוברים כרב אסי ורב פפא הנ"ל.

כלומר האבא מת אחרי שלושים יום ונשתעבדו הנכסים, ובנכסים יש רק חמש סלעים. לדעת ר"מ אנו סוברים כרב אסי ורב פפא. דהיינו שהאחים שחלקו הם חצי יורשים חצי לקוחות, ושמלוה על פה נגבית רק מהיורשים. וממילא הכהן יכול לגבות רק מהחצי יורשים, ומכיון שנשארו לו לגבות רק שניים וחצי סלעים, הוא לא

יכול לגבות אותם, כי רק בחמש סלעים יש מצוה. לדעת רבי יהודה אנו לא סוברים כרב אסי, או לא סוברים כרב פפא, וממילא הכהן יכול לגבות את כל החמש סלעים.

☜ נוסח אחר בסוגיא:

ואיכא דמתני ליה אסיפא: יש אומרים את מהלך הסוגיא הנ"ל על 'הסיפא' של המשנה, כלומר על דברי רבי יהודה. רבי יהודה סובר שבכל מקרה 'נתחייבו הנכסים' והכהן יכול לגבות את הכסף.

דמית האב אימת? מתי האבא מת? אם תאמר שהוא מת לאחר שלשים יום מהלידה, אם כן יוצא שר' מאיר סובר שכאשר האחים כבר חלקו את הנכסים הם פטורים, למרות שכבר עברו שלושים יום. אך מדוע? הרי הנכסים כבר השתעבדו לחוב!

אלא בתוך שלשים: אלא בהכרח מדובר שהאבא מת בתוך שלושים יום, והנכסים עדיין לא השתעבדו לחוב. אך אם כן מדוע אם הבנים כבר חלקו את הנכסים, רבי יהודה מחייב אותם בחמשה סלעים? והרי כשהכהן הולך לכל אחד מהם, הוא דוחה אותו בטענה שהוא לא בכור אלא אחיו.

תירוץ: **אמר רבי ירמיה:** זאת אומרת שאם יש שני יוסף בן שמעון בעיר אחת, ואחד מהם קנה שדה מהשני (שיש לו את אותו השם), המלווה שהלווה כסף לאחד מהם, יכול לגבות את הכסף מהשדה הזו. כי הוא אומר לקונה 'ממה נפשך אתה חייב לי! או שאתה לקחת את ההלוואה, או שחברך לקח את ההלוואה והשדה הזו כבר השתעבדה לחוב לפני שקנית אותה'.

לעניננו, רבי יהודה סובר שהאחים שחלקו נחשבים 'לקוחות', ואם כן הכהן בא ולוקח את הכסף מהם כנ"ל. כי ממה נפשך, או שזהו הבן שחייב לו, או שהוא קנה את השדה מהבן האחר שחייב לו והיא כבר השתעבדה לחוב. (כאמור מדובר שהאבא הוריש רק חמש סלעים, וכל אחד מהבנים בעצם 'קנה' מאחיו שניים וחצי סלעים, ולכן הכהן בא וגובה מכל אחד מהם את החלק ש'קנה', ממה נפשך כנ"ל).

קושיא: **אמר רבא:** רבא מקשה כנ"ל בנוסח הראשון. הרי נכסיו של האדם הם 'ערבים' על פרעון חובותיו, ואם כן האם יתכן דבר כזה שהמלוה לא יכול לתבוע את הלווה בעצמו והוא הולך ותובע את הערב שלו?

וכולה כלישנא קמא: כל המשך הסוגיא כמו בנוסח הראשון כנ"ל. רבא אומר ביאור אחר, והגמרא דוחה אותו, ולבסוף מגיעה למסקנה שהמחלוקת של רבי יהודה ורבי מאיר היא על דברי רב אסי ורב פפא כנ"ל.

משנה:

1. שתי נשים שלא בכרו: שתי נשים של אדם אחד שלא ילדו אף פעם, וכעת ילדו שני זכרים במחבוא, והתערבו הזכרים ולא ידוע מי הבן של כל אחת מהנשים, נותן האב עשר סלעים לכהן, כיון שבכל מקרה כל אחד מהם בכור.

ואם **מת אחד מהן בתוך שלשים יום**: ואם אחר מהבנים מת בתוך שלושים יום מלידתו, אם האב נתן את העשר סלעים לכהן אחד, יחזיר לו הכהן חמש סלעים, כיון שהתברר שאחד מהבנים היה נֵפֶל, והאב לא היה צריך כלל לפדותו. ואם האב נתן לשני כהנים את הפדיון (= נתן לכל כהן חמש סלעים), אינו יכול להוציא מידם את הפדיון בחזרה, כיון שכל כהן יכול לומר לו – אני מחזיק בפדיון של הבן החי.

2. זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה, נותן חמש סלעים לכהן: אם שתי נשותיו ילדו במחבוא זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה, והתערבו, נותן האב חמש סלעים לכהן, כיון שבכל מקרה אחד מהזכרים בכור, שאם הן ילדו רק זכר ונקבה, בוודאי שהזכר בכור. ואם הן ילדו שני זכרים ונקבה, אם אשה אחת ילדה שני זכרים, הרי אחד מהם בכור, ואם אשה אחת ילדה זכר ונקבה, נמצא שהאשה השניה ילדה זכר והוא בוודאי בכור, והזכר שיצא עם הנקבה פטור מחמש סלעים, לפי שיתכן שהנקבה יצאה ראשון והוא לא בכור (ואם הכהן רוצה לקבל חמש סלעים עליו להביא ראיה שהזכר יצא ראשון), נמצא שעל האב לתת רק חמש סלעים לכהן.

3. שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, אין כאן לכהן כלום: אם שתי נשותיו ילדו במחבוא שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, הכהן לא מקבל כלום, לפי שיתכן שהנקבות יצאו ראשונות ואין כאן בכור כלל.

4. אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים, נותן חמש סלעים לכהן: אם אחת מנשותיו כבר ילדה בעבר, והשניה לא ילדה אף פעם, וכעת הן ילדו שתי

זכרים במחבוא, והתערבו, עליו לתת חמש סלעים לכהן עבור הזכר של האשה שלא ביכרה.

ואם **מת אחד מהן בתוך שלשים יום, האב פטור**: שמא זה שמת היה הבכור.

ואם **מת האב והבנים קיימים, ר"מ אומר אם נתנו עד שלא חלקו, נתנו**: אם הבנים כבר נתנו חמש סלעים לכהן לפני שחילקו ביניהם את הירושה, מה שנתנו נתנו ואינם יכולים להוציאו חזרה מהכהן. **ואם לאו פטורין**: ואם קודם חילקו ביניהם את הירושה, פטורים מלתת לכהן. **ר' יהודה אומר נתחייבו נכסים**: בכל מקרה הם חייבים לתת לכהן חמש סלעים, כיון שנכסי האב התחייבו לכהן כמו בעל חוב, ושני האחים חייבים לפרוע את ה'חוב' (= חמש סלעים) לכהן.

5. זכר ונקבה אין לכהן כלום: אם אחת מנשותיו כבר ילדה בעבר, והשניה לא ילדה אף פעם, וכעת הן ילדו זכר ונקבה, הכהן לא מקבל כלום, לפי שיתכן שאותה שלא בכרה ילדה את הנקבה וזאת שכבר בכרה ילדה את הזכר, ונמצא שאין כאן בכור כלל.

6. שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו ב' זכרים במחבוא, והתערבו, **זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים** לכהן, כיון שכל אחד מהם בכור לאמו.

ואם **מת אחד מהם** (= מהוולדות) **בתוך שלשים** יום מלידתו, **אם לכהן אחד נתנו** (= כל אחד מהאבות נתן חמש סלעים לאותו כהן), **יחזיר להם** הכהן **חמש סלעים** ויתחלקו ביניהם, כיון שאחד מהזכרים הוא נֵפֶל ופטור מפדיון, ו**אם לשני כהנים נתנו** (= כל אב נתן חמש סלעים לכהן אחר), **אינן יכולין להוציא מידם** של הכהנים, לפי שכל כהן יכול לומר – אני מחזיק בפדיון של הזכר החי.

7. זכר ונקבה, האבות פטורין והבן חייב לפדות את עצמו: כלומר שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו זכר ונקבה במחבוא, והתערבו, האבות פטורים מפדיון, לפי שכל אחד מהאבות יכול לומר לכהן – הנקבה היא שלי. אבל הזכר חייב לפדות את עצמו, כיון שבכל מקרה הוא בכור.

8. שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים, אין כאן לכהן כלום: כלומר שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו במחבוא שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים, והתערבו, הכהן לא מקבל כלום, משום שאם הן ילדו שתי נקבות וזכר, יתכן שאשה אחת ילדה נקבה, והשניה ילדה נקבה תחילה ואח"כ את הזכר, ואם הן ילדו שתי נקבות ושני זכרים, יתכן שכל אחת ילדה נקבה תחילה, ונמצא שאין כאן בכור כלל.

9. אחת בכרה ואחת שלא בכרה של שני אנשים, וילדו שני זכרים, זה שלא בכרה אשתו, נותן חמש סלעים לכהן: שתי נשים של שני אנשים שאחת מהן ברכה ואחת לא בכרה, וילדו במחבוא שני זכרים, והתערבו, זה שאשתו לא בכרה נותן חמש סלעים לכהן, לפי שבנו הוא בוודאי בכור.

ואם הן ילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום: לפי שזה שאתו לא בכרה יכול לומר לכהן – שמא אשתי ילדה את הנקבה, ואם אתה רוצה חמש סלעים תביא ראיה שהיא ילדה את הזכר.

גמרא: קושיא: **מ"ש שני כהנים, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה ואזיל לגבי האי ומדחי ליה, כהן אחד נמי ליזיל לגבי האי ולידחייה וליזיל לגבי האי ולידחייה:** כלומר למדנו במשנה – שתי נשים של שתי אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים ומת אחד מהם, אם האבות נתנו לכהן אחד, יחזיר להם חמש סלעים ויתחלקו ביניהם, ואם האבות נתנו לשני כהנים, אינם יכולים להוציא את הפדיון מידי הכהנים בחזרה.

הגמ' מקשה, שהרי הטעם שאינם יכולים לקבל בחזרה אם נתנו לשני כהנים, כיון שכל כהן יכול לדחות את כל אחד מהאבות ולומר לו שהוא קיבל את הפדיון של הזכר החי וחברו קיבל את הפדיון של הזכר שמת, א"כ הרי גם אם הם נתנו לכהן אחד הוא יכול לדחות את כל אחד מהם שיבוא לדרוש את הפדיון בחזרה, ולומר לו – הבן שלך הוא החי ושל חברך הוא המת, ומדוע אם נתנו לכהן אחד עליו להחזיר להם חמש סלעים?

תירוץ: **אמר שמואל, בבא בהרשאה:** מדובר ששני האבות כתבו הרשאה אחד לחברו, דהיינו שאחד מהאבות בא לכהן עם כתב הרשאה שכתוב בו – אם הבכור שמת הוא בנו של מחזיק ההרשאה, הרי שבוודאי אתה הכהן צריך להחזיר לו את

החמש סלעים, ואם הבכור שמת הוא הבן שלי (= של האב השני), הרי אני מרשה לו לגבות את החמש סלעים מהכהן. נמצא שעל הכהן להחזיר את החמש סלעים בכל מקרה.

קושיא: **והאמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי?!** והרי אמרו בנהרדעא שלא כותבים הרשאה על מטלטלין?! (= החמש סלעים הם 'מטלטלין'. והטעם שלא כותבים שמא הנתבע באמת לא חייב כלום לתובע, והדבר נראה כאילו העדים חותמים על עדות שקר).

תירוץ: **ה"מ היכא דכפריה, אבל היכא דלא כפריה כתבינן**: מה שלא כותבים הרשאה זה רק במקרה שהלווה כופר במלווה ואומר שלא חייב לו כלום, שאז הדבר נראה כשקר, אבל במשנתנו לא שייך כפירה, שהרי יש אצל הכהן חמש סלעים שלא כדין, ולכן כותבים הרשאה.

*